COLLECTIEPLAN
MUSEUM OPSTERLAN
2016 - 2020

Museum
Opsterlân

INHOUD

	Voorwoord	2
1.	Inleiding	4
1.1	Missie	4
1.2	Functie en doel van het collectieplan	5
1.3	Positionering	6
2.	Collectie in hoofdlijnen	7
2.1	Collectiebeschrijving	8
2.2	Collectieomvang	12
2.3	Collectieprofiel	13
2.4	Collectiewaardering	13
2.5	Kerncollectie	14
2.6	Cultuurhistorische waarde	15
2.7	Topstukken	16
2.8	Depotcollectie	17
3.	Collectievorming	18
3.1	Afstoting en verwerving	18
3.2	Registratie en digitalisering	18
3.3	Behoud en beheer	20
3.3.1	Preventieve conservering	20
3.3.2	Actieve conservering en restauratie	20
3.4	Gebruik van de collectie	20
3.4.1	Documentatie	20
3.4.2.	Onderzoek	21
3.4.3	Educatie	21
3.4.4	Presentatie	22
4	Overzicht deelcollecties op thema	23
4.1	Geologie en archeologie	23
4.2	Vervening en Socialisme	24
4.3	Aristocratie en Weldoeners	25
4.4	De Vlecke Gorredijk	26
4.5	De Joodse Historie	27
5.	Samenvatting en actiepunten	28
	Colofon	29

Voorwoord

De samenstelling van de collectie is de basis van Museum Opsterlân. De collectie is tot stand gekomen met de bedoeling de cultuur en geschiedenis van de gemeente Opsterland te bewaren, te leren begrijpen, aan het publiek te tonen en om te kunnen laten zien welke relatie het publiek met het materiële erfgoed heeft.

Voor de herinrichting in 2011/2012 werden alle deelcollecties gewikt en gewogen en vervolgens beoordeeld. Het resultaat is een permanente opstelling op de eerste verdieping van het museum waarbij voor een thematische opstelling is gekozen. Het traditionele onderscheid van deelcollecties die zijn ingedeeld naar materiaal of vervaardigingswijze (bijvoorbeeld zilver, textiel, of schilderkunst), dan wel naar vakgebied (bijvoorbeeld kunstgeschiedenis of archeologie) is veelal kunstmatig en draagt lang niet altijd bij aan het begrip van de samenhang van de collectie. Daarom is die manier van programmeren, verzamelen en collectieonderzoek losgelaten. Het museum heeft daarbij de volgende kernwaarden gehanteerd: betekenis geven, beleving en herkenning.

De integrale benadering naar thema geeft een overzicht van de geschiedenis van de gemeente Opsterland waarin de verhalen van Opsterland en zijn bewoners centraal staan en worden verteld aan de hand van alle aanwezige objectsoorten: kunst, kunstnijverheid, objecten, kleding, foto's, gesproken tekst, films en documenten. Museum Opsterlân geeft op een herkenbare en verrassende wijze betekenis en beleving aan de geschiedenis en cultuur van Opsterlân. De permanente tentoonstelling heeft een verhaallijn waarin duidelijk wordt hoe de mensen van alle rangen en standen hier vroeger geleefd hebben.

De tentoonstelling laat de bezoeker het verleden beleven. Op de digitale zuilen vindt de bezoeker meer informatie door middel van teksten, foto's en filmpjes over het ontstaan van het landschap, de archeologische geschiedenis van de gemeente, de geschiedenis van de Joodse gemeenschap in Gorredijk, de Gorredijkster zilversmeden, de vervening, het socialisme, de beurtvaart en over Cornelia van Lynden. De informatie op de digitale zuil bij de afdeling Geologie & Archeologie moet nog geplaatst worden.

Bij de herinrichting van 2011/2012 is het informatieplan uit 2009 leidinggevend geweest en daarmee kan Museum Opsterlân zich een goed geoutilleerd "beleefmuseum" noemen met een moderne presentatie van het cultuurhistorisch erfgoed in Opsterland.

Dit collectieplan voor de jaren 2016-2020 is een vervolg op het Beleidsprogramma 2015 – 2019 en bevat veel verbeterpunten. Het accent ligt nu meer op de registratie van de collectie

én de digitale ontsluiting van de collectie waarbij deelname aan het Friese Digitaliseringsproject: “Kolleksje tichtby” het museum de mogelijkheid biedt dit te realiseren. Het doel is de collecties beter toegankelijk en beheersbaar te maken waarmee een van de kerntaken van het museum veilig gesteld wordt.

Dit collectieplan is ook bedoeld om extern te gebruiken ten einde beleid af te stemmen. Tevens zullen onderzoekers, studenten, geïnteresseerden en andere instellingen dan weten welke mogelijkheden Museum Opsterlân voor hen biedt als cultuurhistorisch museum dat verhaalt over leven, wonen, werken en samenzijn.

Jacqueline Verhoef

Coördinator Museum Opsterlân

1. INLEIDING

Binnen onze regio weten de bewoners in toenemende mate dat er in Gorredijk een boeiende collectie over het rijke verleden van de gemeente Opsterland te zien is. Het museum heeft natuurlijk oog voor het verleden, maar ook voor het heden. Het museum wil deze relatie graag aan zijn publiek tonen. Het museum wil zijn bekendheid vergroten door het organiseren van en participeren in activiteiten die binnen zijn doelstelling vallen. Gedacht kan dan worden aan: tentoonstellingen, lezingen, excursies, educatieve projecten en manifestaties. Maar ook wil het museum een rol gaan spelen op het gebied van studie en onderzoek. Het Friese digitaliseringsproject "Kolleksje Tichtby" biedt Museum Opsterlân de mogelijkheid een inhaalslag te maken wat betreft de registratie en digitalisering van de collectie waardoor de collectie beter beheersbaar zal worden op het gebied van verzamelen, selecteren en afstoten. Extern zal de collectie digitaal toegankelijk worden voor iedereen waarmee ook op afstand zichtbaar wordt wat het museum te bieden heeft .

We blijven streven naar bijzondere aanwinsten maar het accent ligt nu meer op de potenties die er zijn om door onderzoek en 'ontzameling' de betekenis van onze collecties te versterken. Daarnaast wordt door mee te doen aan het digitaliseringsproject het museum een perspectief geboden om de collecties beter toegankelijk en beheersbaar te maken.

1.1 Missie

De missie is verwoord in de statuten die voor het laatst gewijzigd zijn in 1994, toen nog Streekmuseum Opsterlân:

"De Stichting Streekmuseum Opsterlân heeft ten doel: de bevordering van de bewaring en het behoud en de kennisgeving aan het publiek van voorwerpen, geschriften en audio- en visuele middelen, met betrekking tot de geschiedenis van de gemeente Opsterland en de tegenwoordige staat van die gemeente. In het bijzonder van Gorredijk en omgeving. Daarnaast al hetgeen daar rechtsstreeks of zijdelings mee verband houdt of daartoe bevordelijk kan zijn. Dit alles in de ruimste zin des woords".

In het Beleidsprogramma 2015 – 2019 is de volgende visie verwoord:

“Het museum wil een gastvrij huis zijn voor de hele bevolking in al haar schakeringen. In het museum kunnen verschillende culturen elkaar ontmoeten en wederzijds beïnvloeden. Het museum wil ook als kenniscentrum fungeren met als doel, om de in het museum voorhanden zijnde bronnen en collecties te ontsluiten en, waar nodig, met elkaar in verband te brengen. Digitale ontsluiting van de collectie is daarbij niet meer weg te denken. Het museum rekent tot zijn hoofdtaak het vergroten van kennis van de geschiedenis van de gemeente bij een breed publiek”.

Vertaalt naar de praktijk betekent dit:

- het verzamelen van historisch erfgoed betreffende de gemeente Opsterland rond de kerncollectie w.b. materiële maar ook immateriële overleveringen;
- verwerven van kennis en het stimuleren van onderzoek;
- zorgvuldig beheer;
- presenteren van het cultureel erfgoed van Opsterland;
- het tonen van de meest recente ontwikkelingen, welke in relatie staan met het historisch erfgoed;
- registreren, fotograferen en digitaliseren van de collectie.

1.2 Functie en doel van het collectieplan

Het doel van dit collectieplan is om de samenstelling van de collectie inzichtelijk te maken en om het beleid ten aanzien van de collectie uit te werken. Het collectieplan moet leiden tot verscherping van het collectieprofiel en worden ingezet als hulpmiddel bij het collectiebeheer. Het collectieplan is niet alleen bedoeld voor intern gebruik, maar ook om aanknopingspunten te bieden voor afstemming met collega-instellingen.

Een museale collectie professioneel beheren vraagt om het maken van keuzes. Welke objecten worden tentoongesteld? Welke gerestaureerd, extra beschermd of juist herbestemd? De culturele waarde van objecten speelt daarbij een belangrijke rol. Bij de laatste herinrichting zijn niet alleen keuzes gemaakt aan de hand van cultuur-historische waarden maar hebben ook de emotionele en maatschappelijke waarde een rol gespeeld om een duidelijke en overzichtelijke story-lijn te krijgen in de permanente uitstalling. Door die waarden ook toe te passen op de depotcollecties kunnen weloverwogen beslissingen genomen worden op het gebied van conservering, restauratie, archivering of afstoting.

In de komende twee jaar zullen de deelcollecties zo nodig opnieuw gefotografeerd en gedigitaliseerd worden waarbij tegelijkertijd getoetst moeten worden aan de hand van de Museale Weegschaal, een methodiek voor collectiewaardering ontwikkeld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in 2013. De Museale Weegschaal bestaat uit een waarderingsformulier (bijlage) dat dient als praktisch hulpmiddel bij het toekennen van (niet-financiële) waarde aan objecten en collecties.

Stappen bij het waarderingsproces:

stap 1: formuleer de aanleiding en vraagstelling en leg deze vast op het waarderingsformulier;
stap 2: bepaal wat u gaat waarderen, binnen welk referentiekader en wie de belanghebbenden zijn;
stap 3: bepaal welke criteria voor de waardering relevant zijn en definieer het waarderingskader;
stap 4: ken waardecores toe en onderbouw ze met argumenten;
stap 5: verwerking van de toetsing;
stap 6: besluit of actie.

Dit collectieplan zal de komende jaren als basis dienen voor het opstellen en verscherpen van deelplannen zoals een registratieplan, een afstotingsplan, een digitaliseringsplan, een conserveringsplan en een onderzoeksplan. Daarbij zijn er in dit collectieplan actiepunten opgenomen op het gebied van beheer & behoud, ontsluiting en collectievorming. Dit collectieplan zal daarom ook ieder jaar worden geëvalueerd.

1.3 Positionering

Museum Opsterlân is één van de twee erkende gesubsidieerde musea in de gemeente Opsterland. Het andere museum is het Openlucht Laagveenderij Museum It Damshûs in Nij Beets. De contacten tussen beide musea zijn tot nu toe incidenteel. Er zijn plannen om het contact te intensiveren en te structureren, temeer omdat de collecties van beide musea elkaar hier en daar overlappen, elkaar kunnen versterken en elkaar kunnen aanvullen. Museum Opsterlân werkt samen met Museum Heerenveen, Stichting Educatieve Studio, diverse onderwijsinstellingen en De Lawei in Drachten aan het project “Poetica Informatica”. Met Museum Dr888, Amelander Musea en Tresoar participeert het museum in het project “Kunst met een opdracht, kunst en gemeenschap” over kunst in de openbare ruimte. Daarnaast neemt het museum deel aan het FEP: Fries Educatief Platform: een samenwerkingsverband van educatief medewerkers in Friese musea en werkt het museum samen met de werkgroep Kunst in Opsterland.

In ontwikkeling is het plan om meer samenwerking te zoeken met andere Veenmusea, waaronder Laagveenmuseum It Damshûs, Nij Beets, Veenkoloniaal museum, Veendam St. Veenmuseum Vriezenveenseveld, Veenpark Barger Compascuum, De Ronde Venen, Vinkenveen, Moormuseum, Meppen, Museum Heerenveen en het Nat. Vlechtmuseum Noordwolde.

2. COLLECTIE IN HOOFDLIJNEN

De oorsprong van het huidige museum is gelegen in de oprichting van het Oudheidkundig en Natuurhistorisch Museum “De Zuid-Oosthoek” in 1961 in het voormalige lagere schoolgebouw in Gorredijk, het gebouw waar het museum nog steeds in gehuisvest is. De verzameling is gericht op de geschiedenis van de gemeente Opsterland en bestaat uit objecten, foto- en filmmateriaal, textiel en accessoires, documenten en kranten.

In de huidige situatie spitst de zichtbare collectie zich toe rond de 5 thema’s die de vaste tentoonstelling vormen op de eerste verdieping:

1. Geologie en Archeologie
2. Vervening en Socialisme
3. Weldoeners en Aristocratie
4. De Vlecke Gorredijk
5. Joodse historie

Gezien de thematische indeling van de vaste tentoonstellingen is een thematische indeling van de collectie te prefereren boven een zuiver chronologische of geografische indeling. Het is de bedoeling om per deelcollectie informatie over herkomst en eigendom op te nemen en de geschiedenis (het verhaal) erachter vast te leggen. Financiers, vriendenverenigingen, bruikleengegevens en schenkers kunnen voorwaarden gesteld hebben ten aanzien van het uitlenen, tentoonstellen, verplaatsen, conserveren of afstoten van objecten.

De collectie is in de volgende deelcollecties onder gebracht:

1. Geologie
2. Archeologie
3. Verveningsgereedschap
4. Sociale geschiedenis
5. Socialistische bibliotheek
6. Zilver
7. Huishoudelijke voorwerpen
8. Ambachten

9. Boerenbedrijf
10. Onderwijs
11. Joodse Historie
12. Textiel en accessoires;
13. Kinderspelen;
14. Foto-en filmarchief
15. Kunst
16. Diversen

2.1 Collectiebeschrijving

1. Geologie

De collectie bestaat uit Nederlandse fossielen en zwerfstenen, vooral afkomstig uit Drenthe en Friesland. Voorbeelden van de steensoorten zijn glimmerkwartsiet, diabaas, gneis, epidootrots, verschillende zandsteensoorten en granietsoorten. De collectie is voor een groot deel verzameld door een inwoner van de gemeente Opsterland, Dhr. H. van der Vliet.

2. Archeologie

De collectie omvat verschillende vuurstenen, aardewerken en benen voorwerpen. Er zijn bijlen, schrabbers, stekers, spitsen en klingen bij, afkomstig uit verschillende perioden, variërend van paleolithisch tot neolithisch. Er zijn voorwerpen die behoren tot de Tjongercultuur. De voorwerpen zijn afkomstig uit Friesland en Drenthe. Ook deze collectie is o.a. verzameld door Dhr. H. van der Vliet.

Het museum heeft deze collectie in bruikleen van de gemeente Opsterland. Topstuk is “de vuistbijl van Wijnjeterp” waarmee aangetoond werd dat er al zo’n 150.000 jaar geleden mensen (Neanderthalers) in Opsterland aanwezig waren.

3. Verveningsgereedschap

De collectie bestaat uit verveningsgereedschap, gedateerd tussen 1870 en 1920 en is eigendom van Museum Opsterlân. De collectie omvat ook foto’s en documenten waarvan de omvang in detail niet precies bekend is.

4. Sociale Geschiedenis

De collectie bestaat uit documenten, dagboeken, foto’s, krantenartikelen en een drukkerij (met handpers en ladekast met de zetletters) zoals gebruikt werd om het socialistische tijdschrift “De Klok” te drukken.

5. Socialistische bibliotheek

De vroegere socialistische bibliotheek van Gorredijk, de “Rode Bibliotheek”.

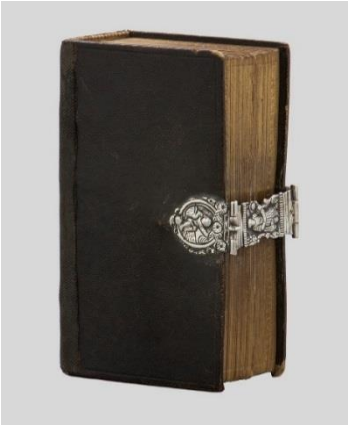

De collectie van de bibliotheek is in 1880 opgericht door de Sociaal Democratische Bond, afdeling Gorredijk. De collectie omvat verschillende drukken van belangrijke socialistische en anarchistische literatuur waaronder een aantal boeken geschreven door Domela Nieuwenhuis. In latere jaren is de collectie uitgebreid met boeken uit de Nutsbibliotheek en via de P.W. Janssenstichting. De boeken zijn uit de periode 1872 – 2003 en behoren allemaal tot de kerncollectie.

6. Zilver

De zilvercollectie bestaat uit een vijftiental stukken die in Gorredijk zijn vervaardigd, de rest van het zilver is in Gorredijk in gebruik geweest. De collectie omvat geboortelepels, gebruikszilver zoals roomlepels, servetringen, theelepels en suikerscheppen; memorielepels, lodereindoosjes, een pennemes, naaldenkokers, sieraden, bijbels en kerkzilver. De zilveren avondmaalbeker uit de 17de eeuw is in bruikleen en is één van de topstukken in de collectie.

De zilverwerkplaats heeft het museum in bruikleen van het Fries Museum.

7. Huishoudelijke voorwerpen

Deze collectie omvat voorraadpotten, pannen, tobbes, mangelrollen, kooktoestellen, serviezen, bestekken en andere voorwerpen uit het huishouden en zijn gedateerd tussen 1850 en 1950.

8. Ambachten

De collectie omvat voorwerpen en gereedschappen van verschillende ambachten. Er is gereedschap van de timmerman, dorpssmid en zilversmid, zuivelfabriek, bakker, slager, pompmaker, schoenmaker, klompmaker en barbier. Ook reclame- en verpakkingsmateriaaal maakt deel uit van de collectie.

9. Boerenbedrijf

De collectie omvat vooral gereedschappen en kleine apparaten die tussen 1900 en 1950 op de boerderijen in de omgeving van Opsterland werden gebruikt.

10. Onderwijs

De collectie bestaat uit schoolplaten met verschillende onderwerpen, schrijfgerei, tekenmateriaal, schoolboeken, schooltassen en meetinstrumenten gedateerd tussen 1880 en 1950. Ook heeft het museum divers lesmateriaal in de collectie.

11. Joodse Historie

Deze collectie is nog niet beschreven of geteld maar bestaat uit enkele objecten, foto’s, boeken en veel documenten zoals genealogieën, brieven, krantenartikelen etc. Ook heeft het museum informatie over de Joodse begraafplaats in Kortezwaag.
Omdat er wel vaak belangstelling is voor deze collectie heeft het prioriteit om deze collectie te registreren en te digitaliseren.

12. Textiel en accessoires

De collectie bestaat uit 18de, 19de en 20ste eeuws textiel, variërend van merklappen, ondergoed, doodshemden, rouwsluiers, nachthemden, en jakken tot pelerines, kostuums, beddengoed, broeken en tipdoeken. De accessoires bestaan o.a. uit hoeden, floddermutsen, geldbuidels, zakdoeken en spelden. Deze collectie behoort niet tot de kerncollectie, maar geeft een beeld van hoe de mensen in de 19de en 20ste eeuw gekleed gingen.

13. Kinderspelen

De collectie omvat speelgoedserviesjes, tollen, leesplankjes, gezelschapspelletjes, speelgoedtreinen, poppen, huishoudelijke artikelen als speelgoed en boeken uit de periode 1850 – 1950.

14. Foto- en filmarchief

Het foto-archief bestaat uit zo'n 10.000 foto's waarvan inmiddels een groot deel digitaal geregistreerd is. Onder de foto's bevinden zich ook bijzondere glasnegatieven uit de begintijd van de fotografie: rond 1900.

Een aantal films over Opsterland en van Opsterlanders ligt momenteel ter digitalisering bij het Frysk Filmarchief in Leeuwarden. Zij hebben een oplossing gevonden voor het digitaliseren van 35mm-nitraatfilms. Dit betekent dat de Pinksterfilm uit de jaren twintig, opgenomen in Gorredijk, binnenkort gedigitaliseerd gaat worden. Ook alle Friese films van de Gorredijker filmer Anton Stoelwinder liggen klaar om de komende tijd gedigitaliseerd te worden.

15. Kunst

Deze collectie omvat een aantal –gerestaureerde- schilderijen van Hermanus Sterringa uit de 19de eeuw waarvan één in bruikleen van de Van Teijensfundatie. Verder een collectie schilderijen en aquarellen van W.J. Dijk en een aantal schilderijen en tekeningen van kunstenaars die in Opsterland wonen of gewoond hebben. Een deel van de collectie is geschonken door E. Kromhout. Een bijzonder schilderij is in permanente bruikleen afgestaan door stichting De Skâns: een dorpsgezicht van Johan Dijkstra (1896-1978). Dijkstra maakte deel uit van de Groninger Kunstenaarsgroep "De Ploeg".

Veel van deze collectie moet nog geregistreerd worden. De schilderijen van Sterringa zijn al gefotografeerd en in Adlib geregistreerd. Deze maken deel uit van de kerncollectie. De rest van de collectie moet nog op waarde worden geschat, gefotografeerd en gedigitaliseerd worden.

16. Diversen

Overige cultuurhistorische voorwerpen en documenten uit Opsterland waaronder gevelstenen, molenstenen, wapens, vlaggen, documenten en archieven van verenigingen.

2.2 Collectieomvang

	Deelcollectie	Aantal	Aantal kerncollectie
1	Geologie	660	330
2	Archeologie	700	350
3	Verveningsgereedschap*	75	40
4.	Sociale geschiedenis	150	75
5	Socialistische bibliotheek	600	600
6	Zilver*	300	250
7	Huishoudelijke voorwerpen*	700	300
8	Ambachten*	850	350
9	Boerenbedrijf*	150	75
10	Onderwijs	240	120
11	Joodse historie	200	150
12	Textiel en accessoires*	1000	400
13	Kinderspelen*	180	125
14	Foto- en filmarchief	10.000	10.000
15	Kunst	100	50
16	Diversen*	1500	500
	Totaal aan objecten*	7300	
	Af te stoten*	3600	

2.3 Collectieprofiel

De collectie is gericht op objecten, foto's, filmbeelden, boeken en documenten die een relatie hebben met de geschiedenis van de gemeente Opsterland. De collectie spitst zich toe rond de vijf thema's:

Geologie & Archeologie, Vervening & Socialisme, Weldoeners & Aristocratie, De Vlecke Gorredijk en de Joodse Historie.

2.4 Collectiewaardering

Binnen de gemeente Opsterland heeft Museum Opsterlân, samen met het Laagveenmuseum It Damshûs in Nij Beets, een belangrijke rol. Beide musea worden van groot belang geacht omdat zij bijdragen aan het vergroten en bewaren van de identiteit van Opsterlands verleden.

Het museumbeleid van de gemeente is momenteel vastgelegd in de kadernota Cultuurbeleid van de gemeente 2012 – 2022.

> Met het Museum Opsterlân in Gorredijk en het Openlucht museum It Damshûs in Nij Beets kent de gemeente een subsidierelatie. Deze beide musea spelen een belangrijke rol bij het uitdragen van de Opsterlandse identiteit en haar cultuurhistorie. Het openluchtmuseum It Damshûs vertelt op een levendige en actieve manier de ontstaansgeschiedenis van het laagveenlandschap. Er wordt een totaalbeeld gegeven van de sociaaleconomische, politieke en landschappelijke geschiedenis van de laagveenderij in Opsterland. Hierbij wordt er ingegaan op het proces van laagveen turfwinning, de veranderingen in het landschap als gevolg van de turfwinning, de werk-, woon- en leefomstandigheden van de veenarbeiders en de door deze voedingsbodem gevoede opkomst van het socialisme. Naast de algemene museum activiteiten heeft het museum goed contact met de lokale scholen en organiseren zij jaarlijks meerdere culturele activiteiten. Het Museum Opsterlân richt zich op een breed scala van de lokale cultuurhistorie. Binnen het museum is aandacht voor de tegenstellingen tussen arm en rijk, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de sociale ontwikkeling van Opsterland. Hiernaast wordt de joodse gemeenschap en de oorlogsgeschiedenis van Gorredijk belicht. Ook aan de archeologische en landschappelijke geschiedenis van Opsterland wordt binnen het museum aandacht gegeven, met als pronkstuk de in 1937 blootgelegde vuistbijl.

De nota houdt rekening met restrictief financieel beleid en geeft aan geen professionaliseringsslag van de musea na te streven, maar een ambitieniveau dat recht doet aan het voortbestaan van de musea als vrijwilligersorganisaties.

Dit laatste heeft gevolgen voor Museum Opsterlân: voor een kwaliteitsverbetering van de collectie zal het museum het moeten doen met de kennis en mogelijkheden intern en extern moeten zoeken naar gesubsidieerde mogelijkheden en financiering via fondsenwerving.

2.5 Kerncollectie

De kerncollectie is opgedeeld in de 5 thema's die de permanente tentoonstelling op de eerste verdieping vormen.

Binnen de thema's vormen verschillende museumstukken de inhoud, waarbij voor een integrale aanpak is gekozen om het verhaal te illustreren, te verduidelijken of te verlevendigen. Bij de keuze van de inrichting is steeds gekeken naar:

- Welke delen van de deelcollecties zijn onmisbaar of van groot belang?
- Welke delen van de deelcollecties passen het best in het thema, met andere woorden: hoe wordt het verhaal het beste verteld?
- Welke delen van de deelcollecties worden permanent getoond?

Geologie & Archeologie

De basis van de tentoonstelling Geologie & Archeologie wordt gevormd door de collectie van amateurarcheoloog en geoloog Hein van der Vliet, met als topstuk de vuistbijl van Wijnjewoude. De vuistbijl dateert naar alle waarschijnlijkheid uit het oud-Paleolithicum en is gemaakt en gebruikt door pré-Neanderthalers van voor 150.000 jaar v. Chr. Het is daarmee één van de oudste artefacten van ons land.

Vervening & Socialisme

De tentoonstelling over de verveningsgeschiedenis rond de eeuwwisseling (19e – 20ste eeuw) is met name toegespitst op het hoogveen en de sociale strijd tussen arm en rijk in de vervening, de opkomst van het socialisme en handel en industrie met daarbij aandacht voor de beurtvaart. Kernstukken in deze tentoonstelling zijn een aantal verveningsgereedschappen, foto's, bijzondere boeken uit de socialistische bibliotheek en objecten en documenten van de drukkerij.

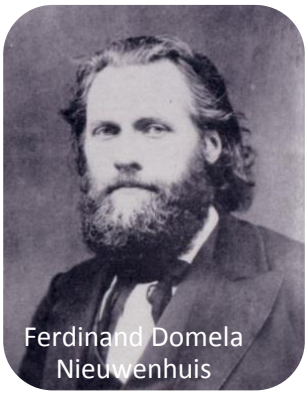
Ferdinand Domela Nieuwenhuis

Weldoeners & Aristocratie

De tentoonstelling over de weldoeners en de aristocratie behelst een aantal bijzondere zilverstukken: (geboortelepels, memorielepels, suikerscheppen, naaldenkokers, doosjes, sieraden), een gouden oorijzer met muts, huishoudelijke voorwerpen, kledingstukken, tegels, documenten en foto's, een kast die in bezit is geweest van P. W. Janssen, twee

hangklokken en een vitrine met serviesgoed. Niet al deze stukken zijn uniek maar vertellen met elkaar het verhaal van de vermogende families in Opsterland die nog steeds een rol spelen in de gemeente. (P.W. Janssenstichting, Van Teijensfundatie, Lyndensteyn revalidatie Beetsterzwaag).

De Vlecke Gorredijk

Deze tentoonstelling omvat een kruidenierswinkel, een zilverwerkplaats en een klaslokaal.
Getoond worden de gereedschappen van verschillende ambachten, reclamemateriaal en verpakkingen. Topstukken zijn de zilveren avondmaalbeker uit 1671 en diverse zilveren voorwerpen die gemaakt zijn door de Gorredijkster edelsmeden Gaastra en Halbertsma.

De Joodse Historie

Vitrines met objecten, boeken, foto's en documenten over de Joodse gemeenschap in Gorredijk. Dit is een kleine collectie die nog niet gedigitaliseerd is, maar wel een belangrijke plaats inneemt. Hier blijft de herinnering bewaart aan de Joodse gemeenschap in Gorredijk en aan het meisje Esther Colthof. Esther woonde met haar ouders in Gorredijk, werd opgepakt en afgevoerd via Westerbork naar Auschwitz waar zij op 18-jarige leeftijd vermoord werd. In de collectie bevinden zich ook persoonlijke brieven, foto's en eigendommen van o.a. Esther. Deze tentoonstelling trekt regelmatig bezoekers met een Joodse achtergrond, zelfs vanuit Amerika en Israël.

Deze collectie staat hoog op de prioriteitenlijst om te archiveren.

2.6 Cultuurhistorische waarde

Objecten uit de kerncollectie zijn getuigenissen van het cultuurhistorische verleden van de gemeente Opsterland. Grote delen van de collectie van het museum kunnen worden gerangschikt onder de noemer cultuurhistorie. Dit is te verklaren uit de geschiedenis van de instelling. In de collectie van het museum bevinden zich veel volkskundige objecten, documenten en foto's afkomstig uit de collectie van o.a. Hein van der Vliet, Hans de Jong, de Van Teijensfundatie, de P.W. Janssenstichting, de zilvercollectie van de Gorredijkster edelsmeden, archieven van plaatselijke verenigingen en foto's, voorwerpen en documenten die gelinkt zijn aan de geschiedenis van het dorp Gorredijk. Het museum bezit een van de belangrijkste geologische en archeologische collecties van Noord Nederland.

2.7 Topstukken

Topstukken van de collectie zijn:

- “De vuistbijl van Wijnjeterp”
  De *vuistbijl van Wijnjeterp* werd door wetenschappelijke archeologen pas laat als zodanig erkend en is thans van grote historische betekenis, omdat voor het eerst werd aangetoond dat Noord-Nederland al voor de laatste ijstijd bewoond was;
- Avondmaalszilver: de zilveren avondmaalbeker uit 1671: gegraveerde beker met alliantiewapen, opschrift en: 1671 (merken: Bolsward, jaarletter V, en monogram J.O. = Jan Olthof);

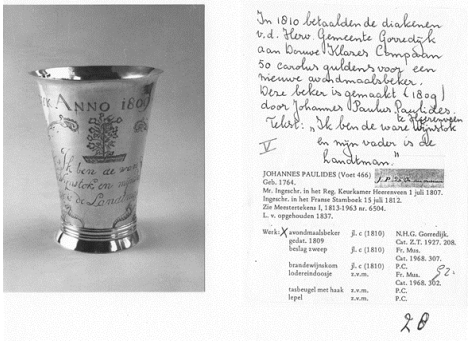

- Collectie 17e en 18e eeuws zilver: avondmaalserviezen, zilveren voorwerpen gemaakt door de Gorredijkster edelsmeden Gaastra en Halbertsma;
- Documentatie over Domela Nieuwenhuis, waaronder (meest originelen) correspondentie van en naar Domela Nieuwenhuis;
- Merklap uit de 18de eeuw;
- Oude, handgeschreven, acte uit 1756 van verhuur van land in de omgeving van Kortezwaag;

- Schilderijen van Hermanus Sterringa en een schilderij van Johan Dijkstra;
- Socialistische Bibliotheek;
- Atlas W. Eekhoff, 1849 – 1859;
- Historisch foto- en filmarchief.

2.8 Depotcollectie

Onze conserverende taak houdt in, dat het museum in het bezit is van vele duizenden voorwerpen waaronder gereedschap, huisraad, boeken, tijdschriften, (opgeheven) verenigingsarchieven, kleding en naailappen. Hoewel vele van deze voorwerpen van (regionaal) cultuurhistorisch belang zijn, is hun museale waarde niet van dien aard dat ze permanent tentoongesteld moeten worden. Wel zijn deze objecten geschikt voor wisseltentoonstellingen.
De collectie is geregistreerd maar een goede digitale archivering en conservering is vereist en moet in de komende jaren aangepakt worden. Momenteel wordt hard gewerkt om het foto-archief op te schonen en te beschrijven.

Het huisje waarin de familie J.de Graaf omstreeks 1900 in Beets woonde. Neg. 178/3-2.
06

De foto's zijn op genummerde kaarten geplakt, de beschrijving is eronder getypt. De kaarten zitten in genummerde mappen. Er zitten een aantal mappen samen in een doos. De dozen zijn genummerd van 1 t/m 44. Op de doos staat een onderwerp en een korte beschrijving van de mappen die in de doos zitten. De dozen staan per plaats/onderwerp (b.v. Gorredijk) bij elkaar. Van de meeste foto's is een beschrijving aanwezig op de kaart. Met behulp van een (of meerdere) oude inwoner(s) van Gorredijk wordt geprobeerd meer foto's te beschrijven. Door deze beschrijvingen over te nemen in een database kan er makkelijk op gezocht worden en ontstaat er een beter overzicht van wat er aanwezig is. Het doel is dat de collectie digitaal ontsloten wordt.

Het Fries filmarchief is momenteel bezig om een aantal historische films over Opsterland te digitaliseren. Eind september 2016 krijgt het museum hiervan een kopie op een harde schijf.

3. COLLECTIEVORMING

3.1 Afstoting en verwerving

Museum Opsterlân streeft naar een collectie van hoge kwaliteit. In het verleden is over het algemeen heel ruim verzameld. Daarom moeten niet alleen nieuwe verwervingen streng getoetst worden, maar de bestaande collectie moet ook opnieuw beoordeeld worden. Het museum is geen statisch instituut; het groeit door werving maar heeft ook met ruimtegebrek te kampen. Door afstoting kan de kwaliteit verhoogd worden en ontstaat er ruimte voor meer bijzondere stukken. Het gaat dan om objecten die niet (meer) in de collectie passen. Afstoting zal altijd verlopen volgens de richtlijnen van de Nederlandse Museumvereniging voor afstoting (Leidraad voor het afstoten van museale objecten).

Bij een verwerving moet een object aan minimaal één van de onderstaande criteria voldoen:

1 Het object moet een hiaat in de collectie opvullen en als zodanig herleidbaar zijn tot de prioriteiten van het collectiebeleidsplan;

2 Het object moet thematisch aansluiten bij de vaste presentatie;

3 Het object is een bron van informatie (qua voorstelling en betekenisgeving) over mensen die het gebruikt, verhandeld of gemaakt hebben;

4 De contextuele relatie met Opsterland is uitgangspunt;

5 De intrinsieke waarde van de objecten (authenticiteit, bron, context, onderwerp) moet de inspanning voor het beheer en behoud rechtvaardigen.

Gezien de beperkte financiële middelen zijn er weinig mogelijkheden om actief op zoek te gaan naar objecten, die binnen het verzamelbeleid passen. Sponsoring, bruikleen en schenkingen zijn voor het museum vrijwel de enige mogelijkheid om objecten te verwerven.

3.2 Registratie en digitalisering

Naar schatting telt de collectie 7300 objecten. Deze zijn en worden geregistreerd in het collectieregistratiesysteem Adlib. Om de registratieachterstanden weg te werken, zijn twee vrijwilligers wekelijks minimaal 1 dag aan het werk. Eén van de vrijwilligers heeft het afgelopen jaar een workshop Adlib, georganiseerd door de Museumfederatie Fryslân, gevolgd. Door inconsequenties bij de invoer van informatie in het verleden moet de database opgeschoond worden en moet alles opnieuw gecontroleerd of opnieuw ingevoerd worden. Dit is een enorme klus die eigenlijk door een professional gedaan moet worden. Hiervoor zou het museum een ervaren kracht willen aantrekken via de subsidiemogelijkheden die het digitaliseringsproject “Kolleksje Tichtby” aanbiedt.

Om mee te kunnen doen met Kolleksje Tichtby zijn ook de foto’s onder de loep genomen en is geconstateerd dat de meeste foto’s die in het verleden gemaakt zijn van de objecten niet

meer de kwaliteit hebben die vandaag de dag vereist worden. In januari 2016 is het museum begonnen met het opnieuw fotograferen van de zilvercollectie met behulp van een ervaren fotograaf. De komende jaren wil het museum de andere collecties fotograferen.

De databasevelden die ingevuld (gaan) worden in Adlib zijn:

- Objectnummer
- Objectnaam
- Objectcategorie
- Titel
- Beschrijving
- Vervaardiger
- Datering
- Techniek
- Materiaal
- Afmetingen
- Opschriften en merken
- Afgebeelde persoon/onderwerp
- Toestand
- Objectgeschiedenis
- Verwerving
- Eigendom
- Standplaats

Alle objecten zijn genummerd, de (meeste) documenten en foto's zijn in dozen opgeborgen die genummerd en gedocumenteerd zijn. Deze zijn voor zo'n 80 % gescand. Een vrijwilliger is één dag in de week aan het werk om deze achterstand weg te werken.

Het afgelopen jaar is de textielcollectie gecontroleerd, bijgewerkt en in Adlib ingevoerd. De zilvercollectie is opnieuw gefotografeerd en is de komende maanden aan de beurt om gecontroleerd te worden en bijgewerkt te worden in Adlib.

De Joodse historie heeft prioriteit om gecontroleerd, bijgewerkt, gedigitaliseerd en geregistreerd worden in Adlib. Het museum hoopt hiervoor een gesubsidieerde kracht aan te kunnen trekken.

In 2017 zal Museum Opsterlân samen met de adviseur Archeologie van de Museumfederatie Fryslân de afdeling Archeologie bekijken. Omdat het Archeologisch steunpunt in Bakkeveen in 2015 opgeheven is, ligt het in de bedoeling om in Museum Opsterlân het Archeologisch steunpunt te openen. Het museum heeft ten slotte al een indrukwekkende verzameling archeologische artefacten. Met hulp van de archeoloog van de Museumfederatie gaan we de collectie van het museum in kaart brengen en opnieuw tentoonstellen. Op dat moment kan ook de registratie van deze collectie aangepakt worden.

3.3 Behoud en beheer

3.3.1 Preventieve conservering

Museum Opsterlân telt in het gebouw zes depots waarin objecten, documenten, foto's en films, boeken en schilderijen worden bewaard. Alle depots, uitgezonderd het depot op zolder en het textieldepot, zijn, net als de tentoonstellingszalen, klimaatgeregeld voor wat betreft temperatuur en relatieve luchtvochtigheid.

In 2016/2017 wordt er op basis van dit collectieplan een conserveringsplan ontwikkeld waardoor er meer structurele aandacht gaat naar het onderhoud van de depots en de objecten, vooral op het gebied van temperatuur- en vochtigheidsbeheersing, het stofvrij houden en de ongediertebestrijding. Momenteel is er te weinig opslagcapaciteit voor de objecten en de schilderijen. Het depot op zolder maar ook vooral het textieldepot zouden dit jaar aangepakt moeten worden. In 2017 staat de restauratie van het dak in de planning van de gemeente, die eigenaar is van het gebouw.

Bij het zoeken naar een oplossing voor dit probleem worden nu al actieve stappen gezet om de depots efficiënter in te richten. Dit is een manier om tegemoet te komen aan de vraag naar opslagruimte in de depots. Het schilderijdepot verdient aandacht wat betreft het plaatsen van de schilderijen.

3.3.2 Actieve conservering en restauratie

Museum Opsterlân heeft geen eigen restaurateur in dienst. Tijdens het registreren en digitaliseren van de collectie kan bekeken worden welke objecten of stukken restauratie behoeven. Vervolgens kan er een planning gemaakt worden.

3.4 Gebruik van de collectie

3.4.1 Documentatie

De wijze van bewaren van collectiedocumentatie en informatie over specifieke objecten behoeft momenteel verbetering. Het doel is om het toegankelijker te maken voor zowel intern als extern gebruik. Hiervoor zal de collectiedocumentatie de komende jaren worden geïnventariseerd en digitaal toegankelijk worden gemaakt.

Naast collectiedocumentatie heeft Museum Opsterlân ook een uitgebreide handbibliotheek. Deze is niet voor het publiek toegankelijk maar is vooral voor intern gebruik. In het museumcafé is momenteel een beperkt aantal boeken uitgestald die in te zien zijn door bezoekers. Bij sommige exposities wordt een leestafel met op de expositie gerichte boeken ingericht. Op aanvraag worden naslagwerken uit het depot gehaald. Omdat veel informatie ook via internet te vinden is, wordt hier weinig gebruik van gemaakt. Bekeken moet worden of het zin heeft de bibliotheek via de website openbaar te maken. Dit geldt ook voor de Sociale Bibliotheek.

3.4.2 Onderzoek

Uit de analyse van de afzonderlijke collecties blijkt dat het ontwikkelprofiel en de waarde van de collecties kan verbeteren als er meer onderzoek naar de collectie(onderdelen) wordt gedaan. In alle categorieën collecties zitten bestanddelen die van belang zijn voor verder onderzoek, maar het meest duidelijk is dat aanwezig in de archeologische collectie en in het foto- en documentatie-archief. Er zijn verschillende mogelijkheden voor onderzoek. In de eerste plaats is dat in het kader van de voorbereiding van publieksactiviteiten in het museum. Met name tentoonstellingen zijn een belangrijke aanzet voor onderzoek. Het is voor de collectietaken van het museum en de wetenschappelijke ontsluiting/duiding van de collecties van groot belang dat er regelmatig (kleinere) collectietentoonstellingen worden georganiseerd. Misschien is het mogelijk onderzoek te laten doen door studenten uit het wetenschappelijk onderwijs. Dit zou kunnen gebeuren in het kader van de voltooiing van een (onderzoek)scriptie of een stage in het museum. Het zou motiverend kunnen werken om het onderzoek te laten uitmonden in een openbare activiteit (kleine tentoonstelling, onderdeel van grotere tentoonstelling, etc.) en/of een publicatie.

Op dit moment is te zien dat voor Opsterland bijvoorbeeld het Beekdal Koningsdiep meer aandacht krijgt binnen beleid van onder andere de gemeente Opsterland en de provincie Friesland. Hierdoor is het uitwerken van ‘oud onderzoek’ als bijdrage aan de beantwoording van actuele onderzoeksvragen ook belangrijk.

3.4.3 Educatie

Binnen het basisonderwijs is in toenemende mate de geschiedenis van de eigen omgeving onderwerp van de geschiedenisles: heemkunde of erfgoedonderwijs. Het zich kunnen verplaatsen in de denk- en leefwereld van onze voorouders en het zicht krijgen op bepaalde ontwikkelingen tot in deze tijd. Het onderwijs streeft er naar om o.a. via het geschiedenisonderwijs bij de leerlingen een kritische instelling t.o.v. het dagelijks gebeuren aan te kweken, opdat zij een eigen houding t.o.v. de omringende werkelijkheid kunnen bepalen. Het kind komt terecht in een samenleving die niet door het kind is gevormd, maar die zich vanuit het verleden heeft ontwikkeld en in ontwikkeling blijft.

Het kind moet vertrouwd raken met de historische dimensie van de wereld. De leerlingen van de basisschool moeten ervaren dat alles een verleden heeft. Dat zij zelf, hun ouders, hun familie, hun buurt, hun dorp of stad historisch zijn en daardoor aan verandering onderhevig zijn. Het heden is het resultaat van de historische ontwikkeling en in het heden speelt dus het verleden mee.

Wat wij kennen en kunnen is mede te danken aan ons voorgeslacht. Ook de minder prettige dingen, zoals een gespannen verhouding tussen staten, de tegenstellingen in onze maatschappij en de vaak daarmee samenhangende verdeling van de welvaart hebben wij van onze voorouders geërfd. De historie van de gewone mensen vindt men meer dan vroeger de moeite waard.

Het museum speelt daar een belangrijke rol in, zowel actief als passief. Scholen kunnen zich inschrijven op de inmiddels gerealiseerde onderwijsprogramma's, kunnen de daarbij behorende leskisten (met materiaal uit het depot) huren en kunnen een bezoek brengen aan het museum. Naar wens kunnen objecten uit het depot in bruikleen gekregen worden. Een aantal afgeschreven objecten die dubbel in de collectie zitten, worden daarvoor bewaard en gebruikt. In 2017 zullen deze objecten apart geregistreerd worden.

3.4.4 Presentatie

Museum Opsterlân heeft twee soorten tentoonstellingen: de vaste tentoonstelling en wisselexposities. In de huidige vaste presentaties zijn de thema's uitgewerkt die bij de herinrichting in 2011/2012 zijn gekozen. Bij de collectievorming wordt gekeken of nieuwe aanwinsten deze presentaties kunnen verbeteren.

Voor de keuze van wisselexposities gelden een aantal criteria (publieksbereik, collectie, samenwerking, politiek, herdenking, specifiek doelgroepenbeleid, sponsormogelijkheid), die in wisselende combinaties en met wisselende accenten worden toegepast. Hierbij worden de doelgroepen en de inhoud van de tentoonstellingen goed tegen elkaar afgewogen. Wisselexposities kunnen gekozen worden om een breed publiek (bijvoorbeeld families met kinderen) aan te spreken en met het museum kennis te laten maken. Door middel van een wisselexpositie kan bovendien een deel van de eigen collectie in de belangstelling worden gezet. Een jubileum of evenement kan een extra stimulans zijn om te kiezen voor een bepaalde wisselexpositie. Door samen te werken met derden worden extra mogelijkheden geschapen.

4 OVERZICHT DEELCOLLECTIES OP THEMA

4.1 Geologie en archeologie

De geologische geschiedenis van Opsterland wordt grotendeels bepaald door de ijstijden.
Gletsjertongen trokken diepe sporen in het landschap en stuwden de omliggende gronden omhoog. Zo ontstond in dit deel van Fryslân een landschap van beekdalen, als residuen van de oude gletsjertongen en gletsjerrivieren en hoge zandruggen, afgezet met dekzanden vanuit het Drents plateau. De belangrijkste beekdalen zijn die van Koningsdiep (Ald-Djip), Tjonger en Linde. Kenmerkend voor deze streek zijn bovendien de zgn. pingoruïnes (dobben), overblijfselen van ijslensen in het toendragebied van de laatste ijstijd.
Toen in de loop der tijd het klimaat warmer en natter werd, vormden zich in de beekdalen grote pakketten hoogveen. Dit moerasgebied was woest, onherbergzaam en ontoegankelijk.

De sporen van de eerste menselijke aanwezigheid moeten we zoeken op de hoge zandruggen en aan de oevers van de beekdalen.
De vondst van de vuistbijl van Wijnjeterp, één van de oudste artefacten van ons land door de amateurarcheoloog Hein van der Vliet maakt het waarschijnlijk dat Neanderthalers meer dan 50.000 jaar geleden hier hebben rondgezworven op zoek naar voedsel.
Uit diverse archeologische vondsten blijkt dat hier zo'n 13.000 jaar geleden Rendierjagers hebben rondgezworven op de toendra's.
Uit de jongste steentijd dateren vondsten van het trechterbekervolk (Hunebedbouwers).
Het museum bezit een unieke verzameling objecten uit de verschillende periodes van de préhistorie. Met name de collectie van Hein van der Vliet is zeer bijzonder.

4.2 Vervening en Socialisme

Door barre klimatologische omstandigheden en de ontoegankelijkheid van het gebied is Zuidoost Fryslân eeuwenlang onbewoonbaar geweest. Pas zo'n 1000 jaar na Chr. ontstonden op de hogere zandruggen de eerste (boeren)dorpjes en kon men spreken van permanente bewoning.

In de loop der eeuwen hadden zich in de tussenliggende beekdalen dikke pakketten hoogveen gevormd. In deze moerassige en ontoegankelijke gebieden was menselijke bewoning niet mogelijk. Pas door menselijk ingrijpen werden deze onafzienbare woeste gronden bewoonbaar.

Het proces van ontwatering, vervening en ontginning heeft tot in de vorige eeuw geduurd en heeft voor een groot deel de structuur van het hedendaagse landschap bepaald.

Begin 17e eeuw werd door het graven van de Opsterlandse Compagnonsfeart een begin gemaakt met de vervening en ontginning. Het graven van vaarten en kanalen die met hun bruggen en sluizen enorme investeringen vereisten, werd in eerste instantie gefinancierd door rijke kooplieden uit Utrecht en Holland, die zich gingen verenigen in zgn. Compagnons.

Ook waren de Friese "Heeren" vanaf het begin betrokken bij deze initiatieven dankzij hun politieke invloed en hun grondbezit. Sommige rijke vervenersfamilies kregen veel invloed en bouwden riante landhuizen met fraaie tuinen naast de adellijke bewoners, zoals nog terug te vinden is in Beetsterzwaag.

Het veenpakket ten westen van Gorredijk lag door inklinking en het hoge waterpeil grotendeels onder de grondwaterstand. Door middel van de zgn. Gieterse methode werd de veenspecie uitgebaggerd en gedroogd tot turf. Hierdoor ontstond het typische landschap van polders, petgaten, rietlanden en drassige weilanden zoals we dat nu kennen van Nij Beets en Tijnje.

Het werken in het veen was erg arbeidsintensief en lichamelijk erg zwaar. Het loon zèèr laag. Arbeiders werden door veenbazen schandalig uitgebuit. Er heerste ten tijde van de vervening in dit deel van Fryslân grote armoede. De woon-, leef- en werkomstandigheden van de veenarbeiders waren erbarmelijk slecht. Drankmisbruik, tbc, honger en een hoge kindersterfte eisten een grote tol van de bevolking.

In de 2e helft van de 19e eeuw vond het anarchisme en het opkomende socialisme een rijke voedingsbodem onder de arme veen- en landarbeiders. Er ontstond een bewustwordingsproces onder de arbeidersstand om hun mensonterende leef- en werkomstandigheden te verbeteren en om te strijden voor een meer menswaardig bestaan.

Anarchistische voormannen als Ferdinand Domela Nieuwenhuis en socialisten van het eerste uur als P.J.Troelstra wisten de arbeidersbevolking te mobiliseren. Stakingen, oproer en hard ingrijpen van de machthebbers kenmerken deze bewogen tijd in de Opsterlandse geschiedenis.

Voor Gorredijk en omgeving waren dit roerige tijden. De sociale strijd voor een menswaardiger bestaan ging gepaard met onlusten en stakingen in de omliggende veenderijen. Socialistische voormannen als Ferdinand Domela Nieuwenhuis en andere propagandisten werden de helden van de arbeiders. Gorredijk ontwikkelde zich tot een echt socialistisch bolwerk met eigengereide voormannen als Rindert van Zinderen-Bakker en Geert Lourens v.d.Zwaag.

4.3 Aristocratie en Weldoeners

Van oudsher vormde Beetsterzwaag het centrum van de bestuurlijke en rechterlijke macht van Opsterland. Voorname burgers, landadel en rijke grootgrondbezitters bouwden er vooral in de 19e eeuw statige landhuizen en lieten daarbij vaak fraaie tuinen aanleggen. Bekende voorbeelden zijn: van Harinxma State, Lyndensteyn, Lycklemahûs (nu gemeentehuis) en Lauswolt. (hotel/restaurant)

Belangrijke adellijke families en rijke grootgrondbezitters als de Van Harinxma's Thoe Slooten, Fockens, Boelens, e.a. hadden een bijna absolute macht in de grietenij en later de gemeente. Meer dan de helft van het Opsterlandse grondbezit was in eigendom van deze bevoorrechtte elite. Hierdoor en door huwelijk en politieke invloed bleef hun invloed jarenlang onaantastbaar. Pas in de 20e eeuw werden de gezags- en machtsverhoudingen drastisch veranderd, dankzij het democratiseringsproces in de maatschappij.

Sommige welgestelde families trokken zich het lot aan van de minder bedeelden en hulpbehoevenden. Een bekend voorbeeld hiervan is Freule Cornelia, stichtster van de Corneliastichting van wat nu het revalidatiecentrum Lyndenstein heet.

Ook de fam. Van Teyens, waarvan de naam nog voortleeft in de "Van Teyensfundatie" heeft veel liefdadig werk verricht.

Een andere weldoener was P.W. Janssen, rijk geworden door zijn participatie in de Deli-tabaksmaatschappij. Hij voelde zich zoals meerdere gefortuneerde sociaalliberalen, in zekere zin mede verantwoordelijk voor de minder bedeelden en vond dat het verkregen kapitaal niet alleen aan hemzelf toekwam, maar dat hij zich dienstbaar moest maken op sociaal maatschappelijk terrein. Hardwerkende en goed oppassende land- en veenarbeiders kregen van hem een klein boerderijtje en 1 of 2 ha. grond in pacht, waarop ze 1 of 2 koeien konden houden. Het land moest eerst worden ontgonnen en de pachter kreeg dan de kans een eenvoudig sober bestaan op te bouwen. Aldus konden ze zich verheffen uit de sociale ellende en armoede waarin ze voor die tijd verkeerden. Zo zijn er tientallen kleine boerderijtjes en arbeiderswoningen gebouwd, de z.g.n. Janssenhuizen en boerderijen.

Hij is ook de grondlegger en naamgever van de in 1903 opgerichte “De P.W. Janssen Friesche Stichting”, een nog steeds bestaande charitatieve instelling, met als doel: de verheffing van het Friese platteland.

Museum Opsterlân bezit o.a. de authentieke kast van de Stichting en een geschilderd portret van de oprichter.

4.4 De Vlecke Gorredijk

De Vlecke Gorredijk lag centraal op een kruispunt van water- en landwegen met in het oosten de hoogveengebieden en het laagveen in het westen. Rijke grootgrondbezitters en speculanten kochten grote stukken hoogveen op om die te exploiteren voor de turfwinning.

Nadat begin 17e eeuw werd begonnen met het graven van de Opsterlandse Compagnonsfeart, kon Gorredijk zich ontwikkelen tot een regionaal welvarend centrum voor handel en bedrijvigheid met name voor boeren en schippers. Hierdoor nam de welvaart onder een deel van de bevolking toe, wat zich nu nog weerspiegelt in de monumentale herenhuizen en fraai versierde gevels in het centrum en langs de Vaart. We nemen de bezoekers mee terug naar de werkplaats van een zilversmid en laten hen sfeer proeven in een oude grutterswinkel en het oude klaslokaal.

Deze betrekkelijke welvaart stond in schril contrast met de armoede en ellende van de veenarbeiders in de omliggende veengebieden. De samenhang tussen arm en rijk wordt niet duidelijk zichtbaar in de huidige tentoonstelling. Dit zou een onderzoeksvraag kunnen zijn aan een communicatiestudent.

4.5 De Joodse Historie

Gorredijk herbergde ooit een vrij grote Joodse gemeenschap met een eigen synagoge en een Joodse begraafplaats in Kortezwaag. Omstreeks 1830 woonden er zo'n 130 Joden in Gorredijk op een totale bevolkingsaantal van ongeveer 1500. De meest Joodse inwoners verdienden de kost als ambachtslieden en (kleine)neringdoenden. Aan het begin van WO2 woonden er nog 11 Joden in Gorredijk, waarvan 9 de verschrikkingen van de oorlog niet hebben overleefd. Eén van hen was de toen 18-jarige Esther (Esje) Colthof die in febr. 1943 in Auschwitz werd vermoord. Over haar is in opdracht van het museum een film gemaakt.

De synagoge is op last van de gemeente in 1953 afgebroken en de inventaris is voor een deel overgebracht naar Leeuwarden. De bij de synagoge behorende onderwijzerswoning is er nog evenals de oude Joodse begraafplaats.

Een plaquette, ontworpen door Johannes Gustaaf Wertheim, bij de Hoofdbrug herinnert nog aan het Joodse verleden van Gorredijk. In het depot op zolder bevindt zich een gipsen afdruk van de plaquette.

5. SAMENVATTING EN ACTIEPUNTEN

Sinds de herinrichting van 2011/2012 is Museum Opsterlân een goed geoutilleerd “beleefmuseum” met een moderne presentatie van het cultuurhistorisch erfgoed in Opsterland. Bezoekers reageren verrast op de hoeveelheid informatie en de wijze van presenteren.

Museum Opsterlân kan echter constateren dat achter de schermen nog veel werk te verrichten is:

- Bij meerdere deelcollecties bestaat een registratie achterstand die in de komende jaren systematisch moet worden weggewerkt. Het opschonen en (door)ontwikkelen van de thesauri binnen Adlib zal hier ook bij betrokken moeten worden;
- De foto’s, die in het verleden van objecten gemaakt zijn, voldoen niet meer aan de eisen en zullen vervangen moeten worden;
- Het textiel- en schilderijdepot verbeteren;
- De wijze van bewaren van collectiedocumentatie en informatie over specifieke objecten verbeteren ;
- een actief plan opstellen voor het afstoten van objecten;
- Een praktische conserveringsplan waarin ook de materiele verzorging van de objecten beschreven wordt om het werk in de depots structureler te verbeteren;
- Het registreren en te digitaliseren van de collectie over de Joodse Historie;
- Voor het uitwerken van het collectieplan zou het museum gebaat zijn met hulp van een (aankomend) professionele conservator. Hiervoor wil het museum contact zoeken met de Reinhardtacademie.

Deze 8 punten hebben de komende 5 jaar prioriteit en zullen o.a. door verschillende (groepen) vrijwilligers naast elkaar aangepakt worden met het doel de collecties beter toegankelijk en beheersbaar te maken waarmee een van de kerntaken van het museum veilig gesteld wordt.

COLOFON

Collectieplan Museum Opsterlân 2016 – 2020

Tekst en vormgeving: Jacqueline Verhoef

Augustus 2016

Gorredijk